

· Η τάξις τῶν ἀπὸ τῆς γῆς ἀπορρευστηρένων οὐρανίων σωμάτων ἐστὶ καὶ παρὸ τῷ Ἀναζηγόρῳ ὡς καὶ παρὸ τοῖς πρὸ αὐτοῦ. "Ητοι πρώτη ἔρχεται ἀπὸ τῆς γῆς ἡ σελήνη, εἶναι δὲ φύλιος ἄλλος ἐδέχετο ὅτι μεταξὺ γῆς καὶ σελήνης ὑπάρχουσι καὶ ἄλλα ὁρατὰ τοῖς ἀνθρώποις οὐρανικούς πάρα πολλούς. Μὲν τούτων δὲ καὶ ἐκ τῆς σκιᾶς τῆς γῆς ἥριται γενενένεν ὁ Λυκαζηγόρος τὰς ἐκλείψεις τῆς σελήνης. Τὰς δὲ τοῦ ἡλίου ἐκ τῆς δικενάσεως τῆς σελήνης μεταξὺ γῆς καὶ ἡλίου. Τὸν ἡλιον ἔθεσει μετέποντας ἡ ὥστις φύλεται, ἀλλὰ δὲν εἴχει ἀκριβὴ τοῦ ἀληθινοῦ αὐτοῦ μεγέθους ἔννοιαν.

· Γὸ δὲτι τὸ ἴδιον φῶς τῆς σελήνης φύλεται σκιερόν, ὡς π. γ. ἐν τοῖς ἐκλείψεις τῆς σελήνης δεικνύεται, ἥριται γενενένεν ἐκ τοῦ ἡτοι ἡ σελήνη ἐστὶ σῶμα γεῶδες. Τὸ δὲ σύνθετο φῶς αὐτῆς ἔθεσει προερχόμενον ἐκ τοῦ ἡλίου. Εἰ καὶ μὴ ἀνεκάλυψε τηὔτω περιττός ὁ Ἀναζηγόρος, διέτι οἱ Παρμενίδης ἦδη ἔλεγε τὴν σελήνην

μυκητφαίς περὶ γαῖαν ἀλιόμενον ἀλλότριον φῶς
καὶ οἱ θύμπεδοικλῆς συγχρόνως τῷ Ἀναζηγόρῳ τὰ αὐτὰ ἐδίδασκε περὶ τοῦ φωτὸς τῆς σελήνης, ἀλλ' ἵμιος αὐτούς ἐστιν ἐκ τῶν πρώτων τῶν εἰσαγγόντων εἰς τὴν Ἑλλάδα τὴν γνῶσιν τεκνητην. (Οὗτος οἱ Πλάτων ἐν Κρητύλῳ 409 Α. λέγει, οὐδὲν ἐκεῖνος (ὁ Ἀναζηγόρος) νεωτερὲς ἔλεγεν, ὅτι ἡ σελήνη ἀπὸ τοῦ ἡλίου ἔχει τὸ φῶς).

Τὴν ἑτάσιον πορείαν τοῦ ἡλίου καὶ τὴν μηνινίκην τῆς σελήνης φύλεται ὅτι ἥριται γενενένεν ἐκ τῆς ἀντιστάτεως τοῦ διυκτηρένου ὑπὸ τῶν σωμάτων τούτων κατὰ τὴν φορὴν αὐτῶν ἀέρος. Τούτων δ' ἔνεκκῃ σελήνη συχνότερον τοῦ ἡλίου στρέφει, διέτι οἱ μὲν ἡλιοις διὰ τῆς μεγάλης αὐτοῦ θερμότητος καθίστηκαν ἀρκαύτεροι τὸν πρὸ αὐτοῦ ἀέρα καὶ ἐπομένως ἐλάσσους εὑρίσκει ἀντίστασιν, ἡ δὲ σελήνη μείζους διὰ τὸν ἀντίθετον λόγον.

Τῶν δεστέρων, διαπύρων λίθων ὄντων, δὲν αἰσθανόμεθα τὴν θερμότητα διὰ τὴν ἀπόστασιν καὶ διὰ τὸ φύγεις τοῦ περιέχοντος αὐτούς. Ως ἡ σελήνη ἔχουσι καὶ οὗτοι διπλοῦν φῶς, ἴδιον καὶ ἡλικάν. Η κίνησις αὐτῶν γίνεται ἀπὸ ἀνατολῶν πρὸς δυσμάς. Σύνοδος πολλῶν πλανητῶν παρέχει τὸ φυινόμενον τῶν κομητῶν.

Πέρα τοῦ ἡμετέρου κόσμου ἐκτείνεται τὸ ἀπειρον, ἐξ οὗ διὰ τῆς ἀείποτε προχωρούσης περιδινήσεως ἐγκπολεμβάνονται ἀείποτε μέρη.

εἰς τὸν ἡμέτερον κόσμον. Τοῦτο δὲ τὸ ἐπέκεινα τοῦ κόσμου ἀπειρονάτρεμίζει, διότι στηρίζει αὐτὴν ἑκυτό, χῶρος δέ, ἐν τῷ οὐδὲν ἐδύνατο νὰ κινηθῇ, δὲν ὑπάργει.

Ἐγτεῦθεν γίνεται δῆλον ὅτι ὁ Ἀναξαγόρας ἐν κόσμον καὶ οὐχὶ πολλὰ κοσμικὰ συστήματα εἶχεν ἐν νῷ⁽¹⁾, ὃς ὁ Schaubach δέχεται⁽²⁾ στηρίζομενος ἐπὶ τοῦ δεκάτου Ἀποσπάσματος, ὅπερ οὐδεμίσσε αἰλούτε⁽³⁾ παθητῶς ἀναφέρεται ἢ εἰς τὴν σελήνην. Ἐπίσης ἡμερημένη ἐστὶ καὶ τοῦ Σιμπλικίου ἡ γνώμη, ἡ ἀκολουθοῦσιν ὁ Ritter, ὁ Brandis, ὁ Schleiermacher, λέγοντος ὅτι ὁ Ἀναξαγόρας δὲν πιστεύει εἰς τὴν θεωρίαν αὐτοῦ, ὅτι ὁ κόσμος ἐν ὥρισμένῳ χρόνῳ ἔλαβεν ἀρχήν, διότι καὶ τοῦ κόσμου ἡ ὕλη καὶ ἡ κοσμοποιὸς δύναμις ὑπάρχουν κατ' αὐτὴν ἀνάρχως.⁽⁴⁾ Ὁ Ἀναξαγόρας διδάσκει τὴν τοῦ κόσμου ἀρχὴν μετὰ θετικότητος, ἀξιοπιστότατοι δὲ καὶ δξυνούστατοι φιλόσοφοι, οἵσι εἰσιν ὁ Ἀριστοτέλης καὶ ὁ Ηὔδηρος οὕτως ἐνόπιον τὸν Ἀναξαγόραν⁽⁵⁾. Ἐπειτα πῶς ἡτο δυνατὸν νὰ ποιήται λόγον περὶ δικρούσεως τινος αὐτήσεως τῆς κινήσεως, ὅν μὴ προῦπεπιθεῖ αρχὴν κινήσεως⁽⁶⁾? Ὁ Ἀναξαγόρας βεβκίως δὲν ἐνεῖδε τὴν δυσχέρειαν, πῶς δύνεται ὁ κόσμος νὰ ἔχῃ ἀρχὴν ἐν ὥρισμένῳ χρόνῳ, ὅτε ἐνθει μὲν πάντα ἦσαν δριοῦ καὶ ἡρέμουν τὸν ἀπειρον χρόνον, ἐνθει δὲ ἡ κοσμοποιὸς δύναμις, ο νοῦς, ἐστὶν αἰώνιος.

Ἔνεστις τὸν ἐμψύχων ὅντων. Τὸ ζῆμα ἐγένοντο ἐξ ὑγροῦ καὶ θερμοῦ καὶ γεώδους, πεσόντων εἰς αὐτὸν τῶν σπεριάτων ἐκ τοῦ αἰθέρος, ὕπτερον δὲ καὶ ἐξ ἀλλήλων⁽⁷⁾. Καὶ τὸ μὲν εἰς τόκουν σπέρμα παρέγει τὸ ἄρρεν φῦλον, τὸ δὲ θηλυ παρέγει μόνον τὸν τόπον. Καὶ ἡ ἐνκυτίωσις δὲ τοῦ ἄρρενος καὶ τοῦ θηλεος ὑπάρχει ἐν αὐτῷ τῷ γενγῶντι ἄρρενι. Διότι τὸ μὲν ἄρρεν προέρχεται ἐκ τῶν δεξιῶν, τὸ δὲ θηλυ ἐκ τῶν αριστερῶν. Καὶ ἐν τῇ ὑστέρᾳ τὰ μὲν ἄρρενα ὑπάρχουσιν ἐν τοῖς δεξιοῖς αὐτῆς, τὰ δὲ θηλεα ἐν τοῖς αριστεροῖς, διότι τὰ ἐκ τῶν δεξιῶν εἰς τὰ δεξιὰ τῆς μήτρας μέρη καταβάλλονται, τὰ δὲ ἐκ

(1) Πρᾶλ. καὶ Στο. 6. Ἐκλ. I, 496.

(2) Anaxagorae Clazom. Fragmenta κτλ. Sp. 2. 1827 σ. 119 χ. ἐφ.

(3) "Ιδε Zeller αὐτόθι 1⁴, 901.

(4) Αριστοτ. Φυσ. I⁴, 1. 250, 6, 24. Σμπ. Φυσικ. 273, α. α.

(5) Ζειτ. ἐνθ. ἀγωτ. 1⁴, 899.

(6) Διογ. Β'. 6.

τῶν ἀριστερῶν εἰς τάχιστερόν, ἐὰν δ' ἐπικληγότι τὸ τῆς καταβολῆς γίνονται θύλαις⁽¹⁾. Κατὰ τοῦτο μὲν συμφωνεῖ ὁ Ἀναξαγόρας τῷ Ἐριπεδοκλεῖ καὶ Παρμενίδῃ, ἐν δὲ τοῖς περὶ γενέσεως τῶν ζώων τῷ Ἀναξιμάνδρῳ, Παρμενίδῃ, Δημοκρίτῳ καὶ Διογένει τῷ Ἀπολλωνίατῃ (ἴδε τὴν 3 σημ. σελ. 907 τοῦ Zeller). Πάντας τὸ ἔμψυχα καὶ τὰ ἐλάσσονα καὶ τὰ μείζονα κυβερνῶνται ὑπὸ τοῦ νοῦ. Ὁ δὲ νοῦς τοῦ Ἀναξαγόρου ἐστὶ κατὰ τὸν Ἀριστοτέλην ταῦτα τῇ φυγῇ διάτι ψυχὴν λέγει ὁ Ἀναξαγόρας τὴν κινητικὴν δύναμιν. Εἰπειδὴ δὲ ἐκ τοῦ αἰθέρος ἔχει τὴν καταγωγὴν τῇ φυγῇ, μὲν ἐπιστρέφει κατὰ τὴν διάλυσιν τοῦ σώματος εἰς τὴν γῆν «οὐδὲ τὸ ἐκ γῆς φύεται», ὅλλα εἰς τὸν οὐρανόν. Διὸ λέγει ὁ μαθητής τοῦ Ἀναξαγόρου Εὔριπος⁽²⁾:

«Ἄχωρεῖ δ' δηλοῖσθαι

τὰ μὲν ἐκ γῆς φύεται εἰς γῆν,
τὰ δ' ἀπ' αἰθερίου βλαστώντα γονῆς
εἰς οὐρανούς τάκινον ἥλιθε πάλιν» ⁽³⁾.

Πάντας τὸ ζῆται ἀναπνέουσιν, οἱ δὲ ιγνύεις καὶ τὰ ἡπτερά, ὅταν ἀφῶσι τὸ ὄδωρο διὰ τῶν βραχυγύμνων, ἔλκουσι τὸν ἐν στόματι γινόμενον ἀέρα καὶ ἀναπνέουσι⁽⁴⁾. Καὶ τὸ φυτὸν ἀναπνέουσι κατὰ τὸν Ἀναξαγόραν⁽⁵⁾, ἔτι δὲ ἔχουσι καὶ νοῦν καὶ γῆσιν⁽⁶⁾. «(τοι) δὲ κινοῦνται ἐπιθυμίᾳ καὶ ὅτι ἐπομένως αἰσθάνονται καὶ λυποῦνται καὶ ηδονται. ἔξηγεν ὁ Ἀναξαγόρας ἐκ τῆς ἀποφρονῆς τῶν φύλλων καὶ τῆς αὐξήσεως αὐτῶν⁽⁷⁾. Τὸ δὲ φυτὸν ἐγένοντο ἐκ τῶν σπερμάτων, ὅτινα κατέπεσον ἐκ τοῦ ἀέρος σὺν τῷ ὄδωρι. Ψερφίνει δὲ ὅτι ὁ ὄδωρ εἶχε σπέρματα πάντων. Η δὲ ὑγρότης τῶν φυτῶν πηγάδεις ἀπὸ τῆς γῆς καὶ διὰ τοῦτο εἶπε πρὸς Λευκίνεον, ὅτι οὐ μὲν γῆ μόνη ρήστηρ ἐστι τῶν φυτῶν, ὃ δὲ τίλιος πατέρα⁽⁸⁾). (1) Ὁπνος γίνεται κατὰ κάποιαν τῆς σφραγίδος

(1) Ἀριστοτ. περὶ γενεῖς. Δ', 1. Φιλοσ. π. εἰς τοῦτο τὴν γενεῖν σ. 83, 6. Πλούτ. 'Αρ. ΙΙ', 7. Διογ. ΙΙ', 9. Ιπποτ. Λιρ. θλευγχ. 2. 15.

(2) Εύριπ. Χρυσιππ. 'Απ. 836 στιχ. 8.

(3) Ἀριστοτ. περὶ ἀναπνοῆς 2.

(4) Ἀριστοτ. περὶ φυτῶν I, 2.

(5) Λύτροι 1, 1.

(6) Ἀριστοτ. περὶ φυγῆς I, 2. Πλούτ. φυτ. κίτ. Α', 1.

(7) Ἀριστ. περὶ φυτῶν I, 2. Μενεφρ. ιστορ. φυτ. III, 2.

καὶ ἐνεργείας καὶ σωματικόν ἔστι τὸ πάθος καὶ οὐ ψυχικόν⁽¹⁾.

Τῶν δέξιων νοσημάτων αἰτίαν ὑπολαμβάνει ὁ Ἀναξαγόρας τὴν γολήν· διότι ἀφθονοῦσα ἀπορραίνει πρὸς τὰ πνεύματα καὶ τὰς φλέβας καὶ τὰ πλευρά⁽²⁾.

Περὶ γυναικείων πάθων οὐρίας. Τὸ ζήτημα, πῶς πορεύεται τὴν γνῶσιν, τίνι τρόπῳ γινώσκομεν τὴν ἀλήθειαν τῶν προγράμματων, οὐδὲ ἐνδιαζέται τις διὰ ὁ Ἀναξαγόρας διὰ τῆς ἐφευρέσεως τοῦ νοῦ ἐπραγματεύθη πληρέστατα. 'Ἄλλ' ὅμως φάνεται διὰ δὲν προέβαλεν ἐκτῇ τὸ ζήτημα τοῦτο καὶ διὰ τοῦτο μικράς τινας καὶ ἀσυνδέτους περὶ τοῦ ζητήματος εὑρίσκομεν παρ' αὐτῷ νύξεις.

Κιστίς αἰσθήσεις δὲν παρέχει πολλὴν πίστιν θεωρῶν αὐτὰς ἀσθενεῖς. «Ὑπὸ ἀφαιρούμενος αὐτῶν», λέγει, «οὐδὲν έσμεν καὶ μην τάληθές»⁽³⁾. Τῆς ἀδυνατίας καὶ ἀναξιοπιστίας αὐτῶν ἀποδειξιν ἐπήγειτο τὸ διὰ τὴν παρὰ μικρὸν ἐξαλλαγὴν τῶν γρωμάτων δὲν αἰσθάνεται ὁ ὄφιολυρός. 'Ἔτην π. γ. λάθωμεν δύο γράμματα μέλισσαν καὶ λευκὴν καὶ παρεγγέλμεν ἐπειταὶ ἀπὸ τοῦ ἐτέρου εἰς τὸ ἔτερον γρῶμα κατὰ τηναγόνα, δὲν οὐδὲν δυνηθῆται μὲν μικρόν μεταβολάς, εἰ καὶ αὖτα διάρχουσιν διῶς φυσικά καὶ ἀναρφιστήτηται. Τῆς τῶν ἀδήλων καταλήψεως κριτήρια τὸ φυνόμενα, ἦτοι ἐφρόνει διὰ ἐκ τῶν εἰς τὴν αἰσθήσιν φαινομένων ἀναγμέθω εἰς τὴν κατανόησιν πῶν ἀφανῶν ἥμεν καὶ ἀδήλων (Σέξ. τ. Βρ. π. αὐτ. VII, 140).

Τοῖς φαινομένοις ἀντετίθει τὰ νοούμενα· διὰ ἡ γιῶν ἔστιν ὕδωρ πεπηγός, τὸ δὲ ὕδωρ ἔστι μέλκην καὶ ἡ γιῶν ἄρκη μέλαναν ἔστιν. Οὐχὶ λοιπὸν αἱ αἰσθήσεις καὶ ἐκυτάσις, ἀλλ' ὁ νοῦς διὰ τῶν αἰσθήσεων παρέχει ἥμεν τὴν ἀληθῆ τῶν προγράμματων γνῶσιν. Καὶ δὲν διασταθητίζει μὲν αὐτὸς ὁ Ἀναξαγόρας τὴν σχέσιν τῶν αἰσθήσεων πρὸς τὸν νοῦν οὐδὲ φρίνεται προβολῶν ἐκυτῷ τοιοῦτον ζήτημα, ἀλλὰ δεικνύεται ἐκ τῶν ἐκφράστεων αὐτοῦ διὰ τοιοῦτον τι νοεῖ. Καὶ εἰς τὰς ἀληθεῖς τῶν ὄντων οὐσίας, τὰ σπέρματα ἡ ὅμοιομερῆ, κατ' αὐτὸν τὸν πρόπον ἀνήγου. Πι μὲν αἰσθήσις παρεῖχεν αὐτῷ ποικιλίαν φαινο-

(1) Πλούτ. 'Ἄρ. Ε', κε', 3.

(2) 'Ἄριστ. περὶ ζόμου μορίου Δ', 2. 677, α, 5.

(3) Σέξ. II. Μαθ. VII, 90.

μένων, τοῦτο δὲ προήγαγεν καὶ τὸν εἰς τὴν ἔννοιαν, ὅτι καὶ τὰ στοχεῖα, ἐξ ὃν προέργυονται τὰ πολλὰ καὶ ποικίλη ταῦτα ὄντα, ἀνάγκη νὰ ὑπάρχωσι πολλά. Ήπειτε δὲ νοῦς, ὃς πάντας ἔγνω καὶ τὰ συμμισγόμενά τε καὶ ἀποκρινόμενα, ὃς πάντων προτέστη, ἵστος ψυχὴν ἔχει καὶ μέζω καὶ ἐλάσσῳ, αὐτός ἐστι καὶ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ἡ γνωστικὴ ἀρχή, εἰς οὗτὸν δὲ εἰς ἀρχὴν ἀνάγγει καὶ πάσας τὰς κισθήσεις⁽¹⁾. Τὸν γοῦν δὲ λέγει ψυχήν. Ψυχὴ κατ' οὗτὸν ἐστιν ἡ κινοῦσα. Ἐπειδὴ δὲ πάσας κινήσεως ἀρχὴ ὁ νοῦς ἐστι, νοῦν οὖρον καὶ ψυχὴν ταυτίζει διατάξεις⁽²⁾. Ἀλλ' ἀριθέστερον τι περὶ τοῦ νοῦ ὡς γνωστικῆς ἀρχῆς οὐδὲν εἶπεν ὁ Ἀναξαγόρας. Πέρι δὲ τῆς κισθήσεως ἔχομεν γνώμην αὐτοῦ τὰς ἐξής.

(1) Ἀναξαγόρας δὲν ἀκύλουσθε τῇ ἀρχῇ τοῦ Ηλιαρεγίδην, Ἐρυπεδοκλέους καὶ Πλάτωνος, καθ' ἣν τὴν δύναμιν τῇ ἡμέρᾳ γινώσκεται, ἀλλὰ τῇ ἐναντίᾳ, ἢ καὶ διατάξεις⁽³⁾, ήτι δηλας δὴ τῷ ἀνατίῳ ἡ γνῶσης. Πρὸς ὑποτετράδια τῆς γνώμης ταῦτας ἔλεγεν ὅτι τὰ δύοτοι μένει ἀποθέσις ὅπερ τοῦ ὄμοιον καὶ ἡτοι πάσας κισθήσεις μετὰ τόνου γίνεται⁽⁴⁾, ὅπερ δὲν θὰ συνέβαινεν, θα τὴν κισθήσεις τῷ ὄμοιῳ ἐγίνετο. Οὐδὲ διατάξεις ἐφρύνει ὅτι τὰς ἐκτίς ἡμῶν διὰ τῶν ἐν ἡμῖν ὄμοιῶν αἰσθανόμεθα, οὕτω πρεσβεύει καὶ ὁ Ἀναξαγόρας ὅτι τὰς ἐκτίς ἡμῶν δροιομερείκες αἰσθανόμεθα διὰ τῶν ἐν ἡμῖν ἐναντίων ἐκείνων διότι πάντας ὑπάρχουσιν ἐν ἡμῖν, ἀφ' οὗ δὴ «Ἐν ταῦτῃ παντὶς μοῖρᾳ ἐνθάσιον». Συμφώνως πρὸς τὰς ἀρχὰς ταῦτας ἡρμάνειν ὁ Ἀναξαγόρας τὴν δραστικήν. Ορῶμεν, λέγει, διὰ τὰς ἐν τῇ κινητῇ γινομένης ἐμφάσεως ἐμφίνονται δὲ τὰ πρόγραμτα οὐχὶ ἐν τῷ ἡμέρᾳ ὁφίκληρῷ, ἀλλὰ ἐν τῷ διαφόρως κεχρωματισμένῳ. Οὔτως ὁρῶμεν τὴν ἡμέραν, διότι τὸ φῶς τῆς ἡμέρας ὑπάρχει διάρροισι τοῦ χρώματος τοῦ ὁφίκληρος, δὲν ὁρῶμεν δὲ τὴν νύκταν, διότι ἡ νύξ ἐστιν ἡμέρας τῷ ὁφίκληρῷ, ἐπομένως οὐδεμίαν αἴσθησιν ποιεῖ. Η δὲ ἐμφάσις γίνεται ἀπὸ τοῦ ἰσχυροτέρου εἰς τὸ ἀσθενέστερον, ἥτοι τὴν προτοῦν χρόνον ἐμφίνεται.

(1) Ἀναξαγόρας ὑρχίν ποιεῖ πάντων τῶν νοῶν, λέγει διετούς φράστος περὶ αἰσθ. 38, ἐνῷ δὲ Κλειδηρον τὸ διάγετο μέντον περὶ τῆς ἀλογῆς, ὅτι φέρει τὴν αἴσθησιν εἰς τὸν νοῦν.

(2) Ἀριστοτ. περὶ ψυχῆς Λ', 2. ΙΙ. 2. τ. Κρετόλ. τ. 400.

(3) Θεοφρ. περὶ αἰσθ. 1, 27, 17, 28, 31. Στο. Β. I, 50.

εἰς τὸ ὑποιδεέστερον. Ἰμοίως, ἡτοι τῇ ἀρχῇ τοῦ ἐναντίου, ἔρμηνεύει καὶ τὴν ἄφην καὶ τὴν γεῦσιν. Λίσθινόμεθι τὸ γλυκὺ διὰ τοῦ ἐν ἡμῖν δέξιος καὶ τὸ δέξιν διὰ τοῦ ἐν ἡμῖν γλυκέος, διὰ τοῦ ἐν ἡμῖν θερμοῦ γινώσκεται τὸ ἔκτὸς ψυχρὸν κ.τ.λ. Ἡ ὁσφρησις συμβίνει ἀμφὶ τῇ ἀναπνοῇ. Ἀκούομεν, ἐμπίπτοντος τοῦ ψόφου διὰ τοῦ ὠτὸς εἰς τὸ περιέχον τὸν ἔγκεφκλον ὀστοῦν. Τὴν νύκταν ἡ ἀκοή ἐστιν οὖστέρος, μόντι τὴν ἡμέραν θερμωνόμενος ὁ ἀκήρος ὑπὸ τοῦ ἡλίου κινεῖται τρομῷδη καινητιν, ἥτις παράγει στέιν καὶ ψόφουν καὶ καθίστησι τὰς φωνὰς μυστηκίους· τὴν δὲ νύκταν, ἐπειδὴ φύνει ὁ σάλος αὐτῶν διὰ τὴν ἔκλειψιν τοῦ θερμοῦ, καθίσταται ὁ ἥχος μᾶλλον ἀκουστός.

Ἀκόλουθος ἔστιν ὁ Ἀναξαγόρας ὅταν λέγῃ, ὅτι τὰ μείζω τῶν φύσιῶν αἰσθητικώτερα καὶ ὀπλῶς ὅτι κατὰ τὸ μέγεθος τῶν αἰσθητηρίων ἔστι καὶ ἡ αἰσθητική. "(...)σῳ μείζων ἐν ἡμῖν μοῖρα τοῦ ἐναντίου πρὸς τὸ αἰσθητόν, τοσούτῳ καὶ ἡ αἰσθητική ἀκριβεστέρας⁽¹⁾). Εν τοῖς περὶ ὁσφρήσεως δὲν φάνεται ἀκόλουθος ἔστιν ὁ Ἀναξαγόρας. Τὸν δὲ ἴσχυρίζετο ὅτι ὁ λεπτὸς ἀκήρος μᾶλλον ὅζει, ἐδογμάτιζεν διὰ ὁσφρούνονται ἀκριβεστερον ὅπερ ἔλκουσι τὸν πυκνὸν ἀέρον.

Ἐκ τῆς ταπεινῆς γνώμης, ἣν εἶχε περὶ τῆς δυνάμεως τῶν αἰσθητῶν (ὅρᾳ ἀνωτέρῳ), καὶ τινος ἀποφθέγματος συμπεραίνουσί τινες ὅτι ὁ Ἀναξαγόρας ἦτο σκεπτικὸς φιλόσοφος. Ἀλλὰ κατὰ τούτου μαρτυρεῖ ὁ δογματικὸς τρόπος τῆς διδασκαλίας τοῦ Ἀναξαγόρου, τὸ δ' ἀπόφθεγμα, εἰ καὶ μὴ γινώσκομεν ἐν ποίᾳ σειρᾷ λόγου ἔλέχθη, θεωρητέον μᾶλλον ὃς τις παραίνεσις κατὰ τὴν ἐπιπολαίου τῶν πραγμάτων παρατηρήσεις, διότι διστοιχία τις ἀταλαῖπωρως ἥθελεν ὑπολάβῃ τὰ ὄντα, τοσοῦτον ἀταλαίπωρος καὶ ἐπιπόλαιος οὐδὲ ὑπάρχῃ καὶ ἡ περὶ αὐτῶν γνῶσις αὐτοῦ. Ο δ' Ἀριστοτέλης ἔχει τοῦ ἀποφθέγματος τούτου καὶ ἐκ τῆς φράσεως ἐν παντὶ παντὸς μοῖρα ἔνεστι ἐξάγει τὸ συμπέρασμα, ὅτι ὁ Ἀναξαγόρας ἤργετο τὴν ἀρχὴν τῆς ἀντιφάσεως. Ἀλλὰ τὸ αὐτοτρόπον τοῦτο συμπέρασμα κεῖται πολὺ μικράν τῆς προθέσεως καὶ διανοήσεως τοῦ Ἀναξαγόρου. Ο ἀνήρ, δοτις χάριν τῆς γνώσεως τῶν ὄντων πάντα τέλλεται εἰς οὐδὲν ἐλογίζετο, αὐτὸς οὐδεμίζει δύναται νὰ ἔχῃ ἀμφιβολίαν περὶ τοῦ δυνατοῦ τῆς γνώσεως.

(1) Ιδὲ Ιστορ. τῆς Θεωρ. τῆς γνώσεως σ. 122.

ΠΗ ΟΙ ΚΑΙ ΔΙΑΣ Ν ΘΗ Σ Ι Τ Σ. Ο) Ἀναξεγγίρος ἡσχιλήθη μάλλον περὶ τὰς πρώτας τῶν ὄντων κίτικες καὶ τῆς κατὰς συντὸν δικαιοσύνης αὐτῶν, μᾶλλον περὶ τὴν μεταρυσικὴν ἢ τὴν γένουσίν. Διὸ πρὸς τὸν ἐρωτήσαντας «εἰς τὸ γεγένηται», «εἰς θεωρίαν, εἶπεν, ἡλίου καὶ σελήνης καὶ οὐρανοῦ». Καὶ ὅλοτε πάλιν πρὸς τὸν εἰπόντας «οὐδέποτε μέλει τῆς πατρότητος»· «εὐφρήμει, ἔφη, ἐμοὶ γὰρ καὶ αφάδρα μέλει τῆς πατρότητος» καὶ ἔδειξε τὸν οὐρανόν, ἢ διέτι ἔθεσε τῶν πολιτειῶν σπουδαιοτέρων τὴν σπουδὴν τῆς φύσεως, ἢ διέτι ἔκειθεν κατὰ τὴν θεωρίαν αὐτοῦ ακτάγεται καὶ ἀπομένως ἢ οὐρανὸς ἐστιν ἡ πατρὸς αὐτοῦ⁽¹⁾, ἢ καὶ δι' ἀμφότερος⁽²⁾. Τὴν ἀδιερροήν αὐτοῦ πρὸς τὰ ἔξω ἀγαθὰ ἀποδεικνύει τῆς πατρότητος οὐσίας ἢ παραχρέλησις⁽³⁾ καὶ τέλος ἡ παραχρέλησις αὐτῆς πρὸς τὸν οὐρανόν. Ήτίνυ δὲ ἔννοιαν εἶχε τοῦ εὐδαιμονοῦς βίου ἀποδεικνύει ἕτερος αὐτοῖς λόγος, ὃν ἐξήγειρεν αἴρων θεότητας τῆς διαδαιμονίατος; Ήτί δὲ ἡ ἔρωτιν προσεδόκη καὶ ἀκούση τὸν μέγαν καὶ πάλιον τεύτης τῆς προστηγορίας ἀξέιον, ἢ Ἀναξεγγίρος ἀπειρίνεται απύδεις ὅτι αὐτὸν ρομίζεις, ἀλλ' ἀποτος διν τοις ποιοι φανείησι νοῶν ἵστος τὴν ἀλύπτως ζῶντας καὶ οὐρῶς πρὸς τὸ δίκαιον ἔχοντας ἢ τὸν κοινωνιῶντας θείας τινὸς θεορίας⁽⁴⁾. Ήερὶ τῆς σοβαρότητος αὐτοῦ μαρτυρεῖ τὸ φερόμενον (Αἰλ. V. Η. VIII, 13) ὅτι οὐδεὶς εἶδεν αὐτὸν γελῶντα. Καὶ ὁ Πλαύταρχος ἐν βίῳ Περικλέους (κεφ. 5) ἀποδίδωσι τὴν σοβαρὸν φρύνοντα καὶ τὸν ὑψηλὸν λόγον καὶ τὴν ὅλην ἔξωτερην σεμνότηταν τοῦ μεγάλου τῶν Ἀθηναίων πολιτικοῦ εἰς τὴν μετὰ τοῦ Ἀναξεγγίρου ἀναστροφὴν αὐτοῦ. Ἀλλὰ μετὰ τῆς σεμνότητος καὶ τοῦ ὅλως αἰρέματος τοῦ θίους καὶ τῆς σοβαρότητος ταύτης συγκρινοῦσι ἀπειρίς ἀγάπην πρὸς τοὺς ὄμοιούς καὶ φιλανθρωπίαν. (1) τε ἔπινε τὰ λαϊσθικά ἡρότηταν αὐτὸν οἱ ἀρχοντες τῶν Λαριφακηνῶν ποίκις τιμῆς ἔβοιλετο νὰ ἀπονεμιώσουν αὐτῷ, ἐκεῖνος δὲ ἀρετές τὰς διδυμένας τιμῆς γέτησετο νὰ ἀφήσωσι τὴν ἡμέραν ἐκείνην, καθὼν δὲ τελευτήσῃ, νὰ πείσωται οἱ

(1) Διογ. Β', 18, 7. Ἀριστοτ. ΗΙΙΟ. Εὑδ. 1216, γ, 10.

(2) Zeller, αὐτόθι Ι', 911, 5.

(3) Διογ. Β', 6 καὶ ἕφ.

(4) Ἀριστοτ. ΗΙΙΟν. Εὑδημ. 1225, 6, 6

παῖδες καὶ νὸς σχολάζοντιν ἀπὸ τῶν μαθημάτων⁽¹⁾. Διὸ δὲ τὴν δι-
καιοπύγην αὐτοῦ κατέστη παροιμιώδης αδικιώτερος 'Αναξαγόρου».

"Οτε δ' ἀνήγγειλκν αὐτῷ ὅτι κατεδικάσθη ὑπὸ τῶν 'Αθηναίων
εἰς θάνατον καὶ ὅτι ἀπέθανον φί παῖδες αὐτοῦ, πρὸς μὲν τὴν πρώ-
την ἀγγελίαν εἶπε· Καὶ τῶν 'Αθηναίων καὶ ἐμοῦ πρὸ πολλοῦ ἡ φύ-
σις κατεψήσατο περὶ δὲ τῆς τελευτῆς τῶν παίδων ὅτι ἐγίνωσκον
ὅτι ἔγένησαν θυηράδες⁽²⁾. Τὸ πρῶτον ἀναφέρεται καὶ εἰς τὸν Σω-
κράτην (Διογ. Β', 35), τὸ δὲ δεύτερον καὶ εἰς τὸν Σόλωνα καὶ
τὸν Σενεφῶντα (αὐτόθ. 13). Συνάσθησιν τῆς ἔκυτοῦ ἀξίας μαρτυ-
ρεῖ τὸ φερόμενον (Διογ. Β', 10) ὅτι, ὅτε εἶπε τις αὐτῷ «ἐστερήθης
'Αθηναῖν», «οὐδὲ μὲν οὖν, εἴπει, ἀλλ' ἐκεῖνοι ἐμοῦ». Πρὸς δὲ τὸν
δυσφρούοντα ὅτι ἐπὶ ξένης τελευτῇ ἀπεκρίνετο «πανταχόθεν δμοία
λοτίνη ή εἰς 'Ἄδου κατάβασις».

Ταῦτα πάντα σεφῶς καταδεικνύουσι τὸν ἡθικὸν αὐτοῦ χαρακτῆρα
καὶ τὴν τῶν κοινωνικῶν πραγμάτων ἀντίληψιν, ἐπικυροῦσι δὲ τὴν⁽³⁾
γνώμην τοῦ 'Αναξαγόρου, ὅτι τέλος τοῦ βίου ἐστὶν ἡ θεωρία καὶ ἡ
ἀπὸ τῆς θεωρίας προσγινομένη ἐλευθερία, τὴν ἡθικὴν δὲν
ἐπραγματεύῃ ὁ 'Αναξαγόρας ἐπιστημονικῶς, οὐδ' ἔχομέν τι τῆς ἡθι-
κῆς φιλοσοφίας ὀμέσως ἐξ αὐτοῦ ἀπορρέον. Τὰ προειρημένα πάντα
πηγάζουσιν οὐχὶ ἐκ τοῦ συγγράμματος τοῦ 'Αναξαγόρου, ἀλλ' ἐκ
τῆς παραδόσεως.

Περὶ θρησκείας. Καὶ περὶ θρησκείας οὐδὲν ἔχομεν παρὸ-
τοῦ 'Αναξαγόρου. Οἱ 'Αθηναῖοι κατεδίκασαν αὐτὸν εἰς θάνατον ἔνεκκα-
σασεβείας. Εἰς τοῦτο ὥρμήθησαν ἐκ τῶν ἐκφράσεων αὐτοῦ περὶ ἡλίου
καὶ σελήνης, δὲ ἐκεῖνος μὲν ἐθεώρει ρύμδρους ἢ λίθους διαπύρους, δ.
δὲ λακός ἐπίστευεν ὡς θεούς. ἔτι δὲ καὶ ἐκ τῆς ὑπὸ αὐτοῦ φυσικῆς
ἔρμηνείας φκινομένων, ἥπερ ἡ δημόδης θρησκεία ὑπελάμβανεν οἱ-
ωνοὺς θείους καὶ σημεῖα προφητικά, π. χ. τῆς φυσικῆς ἔρμηνείας
τοῦ ἐν Λίγδῳ ποταμοῦ πεσόντος μετεωρικοῦ λίθου καὶ τοῦ ἐν μά-
νον κέρας ἔχοντος κριοῦ, ὃν οἱ μὲν μάντεις ὡς θείον οἰωνὸν ἥρμή-

(1) Διογ. Β', 14. Πλούτ. πολιτ. παραγγ. XXXII, 9.

(2) Διογ. Β', 13.

(3) Αριστοτ. Ήθ. Εύδ. 1216, α, 10. Κλημ. Στρωμ. II, 416 Δ'.
Θεοδωρ. Ψελλ. παθημάτων Θεραπ. XI, 8.

νευον, ὃ δὲ Ἀναξαγόρας διεκάθιδε τὸ πρεσβύτερον ὅτι ἡ κίνη
τοῦ ἐκ τοῦ μέσου τοῦ μετώπου πεφυκότις κέρκνος ἔτο φυσική:
«τὸν διγκέφαλον μὴ πεπλιγματόπι τὴν βάσιν, ἀλλ' ὅπερ ὁπόρων ἐκ
τοῦ παντὸς ἀγγείου συκολοισθηκότα κατὰ τὸν τόπον ἐκεῖνον, ὅθεν ἢ
δῆται τοῦ κέρκνος εἰχετὴν μάχην». (ΙΙ λ. 6 η τ. 6. Περιζ. VI.) Καὶ ἡ
περὶ Θρησκείας πάντελής ἐλλειψία γνωμῶν της Ἀναξαγόραν δεικνύει
ὅτι μόνον περὶ τὴν φυσικὴν ἡσχουλήθη.

ΜΧΕΣΤΙΣΤΩΝ Ἀναξαγόρου πρὸς τὰ πρότερα
καὶ αὐτὸν αὐτὸν αφιλοσοφήμενον. Εἴ τοιν εἰρημένων σα-
φῶς δηλούστωι ὅτι τῷ Ἀναξαγόρᾳ δὲν ἦσαν ὄγκωστα τῶν πρὸ αδ-
τοῦ φιλοσόφων τὰ δύγκωτα, ἀλλ' ὅτι καὶ γρήπων καὶ τῶν ἐποιήσατο.
Μόνον πρὸς τοὺς Ηὐθυγόρείνος φάνεται πόντης ἔνος. Λί άντιθέ-
ταις τοῦ ἀρσαῖος καὶ πυκνοῦ, τοῦ φυγροῦ καὶ θερμοῦ, τοῦ ζυφεροῦ
καὶ τοῦ λαμπροῦ, τοῦ διερυτοῦ καὶ ἔγρητοῦ, ἡ τοῦτος τῶν ἀστέρων, ἡ
τύστασις τῆς γῆς, ἡ τῶν ζῷων γένεσις ἀναγνωρίσκουσα ἡμᾶς τὴν
ὅμοιαν διδασκαλίαν τῶν ἀρχαίων Ιάνων. Καὶ ἡ μέτεις πόντων πραγ-
μάτων καὶ τὸ ἀπειρον τῆς οὐκετοῦ εντέργουνται ὥπερ τοῦ Ἀναξιμάν-
δρου καὶ Ἀναξιμένους. Καὶ πρὸς τὸν Ηράκλειον ἔγει κοινὴν τὴν
ἀρχὴν «τῷ ἐνκατίῳ ἡ γνῶσις», τὴν τάσιν πρὸς ἑδηγητιν της ἀλ-
λοιώσεως τῶν ὄντων καὶ τῆς ἐντεῦθεν παιδεύτητος. Πολλῷ στενω-
τέρα φάνεται τοῦ Ἀναξαγόρᾳ ἡ σγέσις πρὸς τοὺς Βίλεάτος. (1)
Ἀναξαγόρας ἀφοριμάτωι ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ Ηχορενίδου, ὅτι τὸ γί-
νεσθαι καὶ ἀπόλλησθαι ἀδύνατον. Οὐδὲ οἱ Βίλεάτοι δυσπιστεῖ καὶ ὁ
Ἀναξαγόρας πρὸς τὴν κατ' αἰσθησιν ἀντίκειψιν. ἀνακρεῖτος ἐκεῖνοι
τὸ κενόν, καὶ ἐξηγεῖται ὅμοιος τὴν γένεσιν τῶν ἔρων καὶ φύ-
λων κ. τ. λ.

Ἀναξαγόρας, Ήμιπεδοκλῆς καὶ Λεόνιππος ἡσαν σύγγραφοι. Ήδες
Οὐδὲ ἔρμηνευθῇ ἡ συμφωνία κύντον πρὸς ἀλλήλους: Ήδες τῶν τριῶν
πρῶτος ἐδίδαξε τὰ κοινὰ τοῖς τρισὶ δύγκωτα: Κατὰ τὰς ἐρεύνας τοῦ
Zeller (I⁴, 917 κ. ἐφ.) ὁ μὲν Ήμιπεδοκλῆς ἤντλησεν ἐξ αὐτοῦ τοῦ
ποιημάτος τοῦ Ηχορενίδου, ὃ δὲ Ἀναξαγόρας συγράφει μὲν τῷ Ήμι-
πεδοκλεῖ περὶ τοῦ ἀδυνάτου τῆς γενέτεως καὶ φθορῆς κατά τε τὰς
ἐννοίας καὶ τὴν ἔκφρασιν ἀκριβῶς, ὀλλὰ πέρρω ἀπέχει τῶν τὰ αὐτὰ
πραγματευομένων στίχων τοῦ Ηχορενίδου. (1) Ήμιπεδοκλῆς ἀρχ
εἶχε πρὸ διθικλημῶν τὴν Ηχορενίδην, ὃ δὲ Ἀναξαγόρας τὸν Ήμι-

πεδοκλέας.' Ως πρὸς δὲ τὴν κατ' αἰσθησιν ἀντίληψιν φάίνεται ὁ Ἀναξαγόρας τὸ μὲν ἐνχυτισμένος τῷ Ἐρυπεδοκλεῖ, τὸ δὲ καὶ ποιησόμενος χρῆσιν αὐτοῖς. 'Ο Ἐρυπεδοκλῆς ὅρκο παρθέλθε πρῶτος εἰς τὸ μέσον ὡς φιλόσοφος η ἄλλαξιγόρας.' Ο δὲ Δημόκοριτος φάίνεται μὲν ὅτι ἔλαχέ τινα παρότου Ἀναξαγόρου π. χ. ἀστρονομικὰς δόξας τὸν δὲ Λεύκιππον φάίνεται ὅτι εἶχε πρὸ δρικληδὸν ὁ Ἀναξαγόρας, ἀφ' οὗ ἀνατιρεῖ τὸ κενόν διὸ φυσικὴν πειραμάτων, ἐξαίρει τὸ ἐνιαῖον τοῦ καθηματοῦ, καὶ ἀντιμάχεται ὡς πρὸς τὸ ὑικιρετὸν τῶν πρώτων στοιχείων.

Τὸ ἕδιν τῆς Ἀναξαγορείου φιλοσοφίας ἐστὶν ὁ νοῦς. Ἡ δὲ καὶ ἔστι χρόδης τις ἀκίνητος μᾶκος, περιέχει δικινά πάντα τὰ συστατικὰ τοῖν ἐξ αὐτῆς γενομένων πραγμάτων· διότι ὁ νοῦς δὲν δημιουργεῖ νέον τι, ἀλλὰ χωρίζει μόνον τὰ ὑπάρχοντα. 'Ο νοῦς ἐστιν ἀναγκαῖος, διότι η δύλη καὶ ἔκυτήν ἐστιν ἀτάκτος καὶ ἀκίνητος, η δὲ ἐνέργεια τοῦ νοῦ περιορίζεται εἰς τὸν χωρισμὸν τῶν σπερμάτων. Λιμφότερα ὑπάρχουσιν ἀμέσως δεδομένα οὕτως, ὥστε δὲν δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν πότερον τὸ πρῶτον καὶ πότερον τὸ δεύτερον. Η δρισμένη τῆς δύλης ἔννοια προέκυψεν, ἀφ' οὗ ἀπ' αὐτῆς διεκρίνη ἀσώματός τις κινούμενος ἀρχή, αὕτη δὲ πάλιν ἐνοήθη ἀκριβῶς, ἀφ' οὗ η οὐσία τῆς δύλης οὕτως καὶ οὐχὶ ἀλλως ἐλήφθη. Λιμφότεροι οἱ ὄροι εἰσὶν ὅρκος ἐξ ἕσου πρῶτοι, δεικνύουσι μόνον τὰς δύο ὅψεις τῆς ἀντιθέσεως νοῦ καὶ δύλης. Πῶς ἡλθεν δρωτὸς ὁ Ἀναξαγόρας εἰς τὴν ἀντίθεσιν ταύτην; Η ἀρχαίκη φυσικὴ ἐγίνωσκε μόνον σωματικὴ δύντα, ἀλλ' ἐν τῷ σωματικῷ δὲν ἐδύνατο νὰ μείνῃ ὁ Ἀναξαγόρας, διότι τὴν κίνησιν τῆς φύσεως, τὸ κάλλος καὶ τὴν σκοπιμότητα τοῦ παντὸς δὲν ἐδύνατο νὰ ἐξηγήσηται ἐντεῦθεν, ἀφ' οὗ μάλιστα ὑπὸ τοῦ Πλατωνίδου καὶ τοῦ Ἐρυπεδοκλέους ἐδιδάχθη, ὅτι ἡ σωματικὴ οὐσία ἐστὶ τι ἀγένητον καὶ ἀμετάβλητον, κινούμενον οὐχὶ δυναμικῶς, ἔσωθεν, ἀλλὰ μηχανικῶς ἔξωθεν. Διακρίνει λοιπὸν τὸν νοῦν ἀπὸ τῆς δύλης ὡς κινούμενον καὶ τακτοποιούμενον δύναμιν καὶ ἐπειδὴ πάσαν μὲν τάξιν εὑρίσκει ἐξαρτωμένην ἐκ τοῦ χωρισμοῦ τῆς ἀτάκτου δύλης, πάσαν δὲ γνῶσιν ἐκ τῆς διακρίσεως, διὸ τοῦτο ὄριζει τὴν ἀντίθεσιν τοῦ νοῦ καὶ τῆς δύλης, ὡς τοῦ μὲν νοῦ ὄντος τῆς χωριζούσης καὶ διακρινούσης δυνάμεως καὶ τούτου ἔνεκκ ἀπλῆς καὶ ἀμιγοῦς, τῆς δὲ δύλης οὖσης μετῆς καὶ συνθέτου. Οὗτος δὲ ὁ διορισμὸς δὲν ἀπειχε πολὺ τῆς ἐν κυ-

χλοφορίᾳ δύξης περὶ γάνως καὶ τῆς νέκες τοῦ Βικτεδονιλέους καὶ τῶν 'Ατομικῶν διδασκαλίκς περὶ τῆς πρώτης ακταιστάσεως. 'Αλλ' ἀφ' οὗ ἡ μὲν ὅλη ἐστὶ μᾶξις πάντων προγράπτων, ἡ δὲ τῆς κινούσσης δυνάμεως ἐνέργειά ἐστι χωρισμός, ἀνάγκη καὶ τὰ πράγματα ὃς αὔται εἰ ὠρισμέναι οὖσίαι νὰ ἔνυπνάρχον ἥδη ἐν τῇ ἀρχεγόνῳ ὅλῃ διὸ ἀντὶ τῶν στοιχείων καὶ τῶν ἀτόμων ἐμφανίζονται τοῦ οὐρανού. Δὲν ὑπάρχει δέρας ἀνάγκη νὰ ζητήσωμεν τὴν πηγὴν τῶν διηγμάτων τοῦ 'Αναξαγόρου οὔτε παρὸ τῷ μυθώδει πρωτόπτῳ τοῦ θυματοποιοῦ 'Ερμοτίμου⁽¹⁾, οὔτε ἐν τῇ 'Αντολικῇ σηρίᾳ. Η τοῦ 'Αναξαγόρου φιλοσοφίκη ἐστὶ τὸ φυσικὸν προτὸν τὰς προκηρύσσεται φιλοσοφικῆς ἀναπτύξεως καὶ δῆμος τὸ φυσικὸν αὐτῆς τέρμος. 'Αφ' οὐδὲ νοῦς ἐστιν ἡ ἀκματάτη ἀρχή, ἐξ ἣς ἐξηρτάται καὶ ἡ φύσις αὐτὴ καὶ ἀνεν αὐτῇ; Οὔτε ἡ κίνησις τῆς φύσεως, οὔτε ἡ σκίπιας αὐτῆς διέταξε δύναται νὰ ἔξηγηθῇ, ἐγείρεται εὐθὺς ἡ ἀποίτησις. Ἰνας ἀναγνωρισθῇ πραγματικῶς ἡ ὑψηλοτέρη αὕτη τῆς φύσεως ἀρχή, ἡ μονομερής φυσιολογία ἐξαφανίζεται, ἡ συζήτησις στρέφεται πρὸς τὸν νοῦν καὶ πρὸ τῆς ἐξετάσεως τῆς φύσεως καὶ κατὰ τὴν ἐξέτασιν αὐτῆς.

'Αρχελάος ο 'Αθηναῖος.

Μεθηνής τοῦ 'Αναξαγόρου ἐγένετο 'Αρχέλαος ο 'Αθηναῖος⁽²⁾, οὐδὲς 'Απολλοδόρου η Μύδιωνος. Οὗτος ὑπομένεται ὑπὸ Διογένους τοῦ Λαζαρίου διδάσκαλος τοῦ Σιωκράτους καὶ ἔτι πρῶτος ἐκ τῆς Ιωνίας τὴν φυσικὴν φιλοσοφίκην μετάγαγεν 'Αθηναῖος καὶ ἐκλήθη φυσικός. Τὸ πρῶτον, ὅπερ καὶ ὁ Κικέρων μνημονεύει⁽³⁾ δὲν ὑπάρχει ὄφος, διότι οὐδεὶς τῶν ἀρχαίων καὶ ἀξιοπιστοτάτων μαρτύρων, οὔτε ὁ Πλάτων οὔτε ὁ Σενοφῶν οὔτε ὁ 'Αριστοτέλης, λέγουσιν ἡμῖν τι περὶ τούτου. Μόνος ὁ Θεόφραστος κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ αὐτοῦ Διογένους (Ε', 6', 42) ἔγραψε «περὶ τῶν 'Αρχελάου π'.» οὐδὲ οὐδὲς ἀπέρρευσκεν τὰ ὑπὸ τῶν μεταγενεστέρων περὶ τῶν διηγμάτων αὐτοῦ.

⁽¹⁾ Zeller αὐτός 14 923.

⁽²⁾ Διογ. λέγει «'Αθηναῖος η Μιλήσιος» Β', 8', 16.

⁽³⁾ Cicor. Tusc. V. 4 usque ad Io reteue qui Archelauum, Anaxagorae Discipulum, audierat.

παραδιδόμενοι, ο δὲ Σουλίδης (λ. Ἀρχέλαος) ἀποδίδωσι τῷ Ἀρχελάῳ φυσικὸν ἔργον. "Ωστε τὸ λεγόμενον ὅτι ἐγένετο διδάσκαλος τοῦ Σωκράτους ὁ Ἀρχέλαος καὶ ὅτι ἥψατο καὶ οὗτος τῆς θεϊκῆς, παρ' οὐ λοιπῶν ὁ Σωκράτης τῷ αὐτῷ αὐτὸς ενθεῖν ὑπελήφθη, δέν πιστεύται ὑπὸ μαρτύρων ἀξιοπίστων.

Τὸ δ' ὅτι ὁ Ἀρχέλαος μετήνεγκεν Ἀθήναζε τὴν φυσικὴν φιλοσοφίαν ἐκ τῆς Ἰωνίας ἐστὶν ἵσως παρανόησίς τις, ἐν ᾧ πιθανῶς ὑπάρχει μόνον ἡ ἔννοια, ὅτι πρῶτος Ἀθηνίων ὁ Ἀρχέλαος παρήλθεν εἰς τὴν ὡς φυσικὴς φιλόσοφος, τῆς φιλοσοφίας ταύτης μέχρις αὐτοῦ ἐν τῇ Ἰωνίᾳ ἢ ὑπὸ τῶν Ἰώνιων θεραπευομένης. Τῆς φυσικῆς φιλοσοφίας δὲν δύνκτοι γὰρ θεωρηθῆναι ὁ Ἀρχέλαος εἰσηγητής εἰς τὰς Ἀθήνας, διότι, ὡς γνώτκομεν ἦδη, καὶ πρὸ αὐτοῦ ὑπῆρχεν ἐν Ἀθήναις φιλόσοφοι οἱ ἡγεμονοὶ τῆς τοιούτης, ὁ Ἀναξαγόρας καὶ Διογένης ὁ Ἀπολλωνίας, ὥστε ὁ Ἀρχέλαος δύνκτοι νὰ θεωρηθῇ τέταρτος καὶ οὐχὶ πρῶτος.

Ηὕτη δ' ὁ Ἀρχέλαος ἡρμήνευε τὴν γένεσιν τοῦ τε κόσμου καὶ τῶν ἐν αὐτῷ, ἀκριβῆ γνῶσιν δὲν ἔχομεν. Ο Σιμπλίκιος (Φυσ. 6, 6.) λέγει δὲν «Ἀρχέλαος ἐν μὲν τῇ γενέσει τοῦ κόσμου καὶ τοῖς ἄλλοις πειρᾶται τι φέρειν ἴδιον, τὰς ἀρχὰς δὲ τὰς αὐτὰς δίδωσιν, μόνοντος Ἀναξαγόραξ». "(...) τι δ' ὁ Ἀρχέλαος ἐπειράθη ὅντως νὰ εἰσενέγκῃ ἴδιον τι φκίνεται ἐκ τῶν περὶ αὐτοῦ λεγομένων ὑπὸ τῶν μεταγενεστέρων" π. χ. δὲν ὑπελάμβκνε «τῷ νῷ ὑπάρχειν τι εὐθέως μῆμα», δὲν ἀπεφήνατο «ἀδρανὲς καὶ τοῦν τὸν θεόν, οὐ μέντοι κοσμοποιὸν τὸν θεόν» (¹), δὲν «ἀρχὴν ἀπεφήνατο» ἀδρανὲς ἀπειρον καὶ τὴν περὶ αὐτὸν πυκνότητα καὶ μάνισσιν τούτων δὲ τὸ μὲν εἶναι πῦρ, τὸ δὲ ὕδωρ (²), αὐτολεξεῖ τούτα λέγονται καὶ παρὰ τῷ Στοβαίῳ (³). Καὶ ὁ Διογένης παραδίδωσιν ἡμῖν (Β', 16, 47). δὲν ὁ Ἀρχέλαος «ἔλεγε δύο αἵτιας γενέσεως, θεομάνην καὶ ψυχοδόν». Ταῦτα δὲν ὑπάρχουσιν Ἀναξαγόρεικ. «Ἐκ τούτων ἐδύνατό τις νὰ δυομάσῃ τὸν Ἀρχέλαον μαθητὴν τοῦ Ἀναξιμένους καὶ Διογένους, τοῦ Ἀπολλωνιάτου μᾶλλον ἢ

(¹) Ωριγ. Φιλοσοφ. Θ. Στο 6. Ἐκλ. I, 56.

(²) Ηλούτ. Ἀρίσκ. Λ', γ', 12.

(³) Στο 6. Ἐκλ. I, 298. Πρβλ καὶ Σέξτ. Ἐμπειρ. πρβς Μαθ. IX, 360.

τοῦ Ἀναξαγόρου. Φαίνεται δέ τι ὁ σφιδρὸς τοῦ Ἀπολλωνιάτου πόλεμος πρὸς τὸν νοῦν τοῦ Ἀναξαγόρου δὲν ἔμεινεν ἀπόκριπος ἐν τῇ διανοήσει τοῦ Ἀρχελάου. Ἐκ δὲ τῶν λόγων τοῦ Σωμπλικίου ἐξάγεται δέ τι δὲν ἔδυνήθη ὁ Ἀρχέλαος νὰ καταλήξῃ εἰς ίδίκυ τινὰ τοῦ ποντὸς ἑρμηνείαν καὶ μετά τὰς ἀποκείρους ταύτας πρὸς ἀπομάκρυνσιν ἀπὸ τοῦ διδασκαλοῦ πόλιψ ἡντικαθίστηται νὰ ἐπανέρχηται εἰς τὰς ἀρχὰς ἐκείνου· απειρᾶται φέρειν ίδιον, μοχλὸς δὲ τὰς αὐτὰς δίδωσιν, ἀσπερόλανταγόριας.

Ιερὸς τῆς γενέσεως τοῦ ποντὸς ἐδιέκανεν ὁ Ἀρχέλαος δέ τι ἐκ τοῦ πρώτου μίγματος, τοῦ ἀέρος, διεκρίθητον τὸ δύο κύρια τῶν παρηγμένων ὅντων στοιχεῖα, τὸ θερμὸν καὶ τὸ ψυχρόν, καὶ ἐκεῖνο μὲν ὄντος πῦρ, τοῦτο δὲ ὕδωρ· καὶ τὸ μὲν πῦρ ὑπελάμβανεν ἦν τὸ ἐνεργοῦν, τὸ δὲ ὕδωρ ὡς τὸ πάσχον στοιχεῖον. Ἐκ δὲ τῆς συνεργίας ἀμφοτέρων πειρώμενος νὰ ἐργανεύσῃ κατὰς φυσικὸν ὅλως τρόπον τὴν σύστασιν τοῦ κόσμου παρείχε τὴν ὑπόνοιαν, δέ τι πρωτίστας καὶ κυριωτάτας τῆς γενέσεως ἦγε; Ήσηρετ τὰς δύο σωματικὰς ἐκείνας, ὃ δὲ νοῦς οὐδὲλως μετέγει τὰς κοινωνίες· ποὺ μέντοι κοινωνιῶν τὸν τοῦτο (ἀπεφήνατο Ἀρχέλαος) λέγεται παρὸς Στοβαίῳ (Ἴεκλ. I, 56). Οἱ Ἀρχέλαιοι ήμοντο δὲν θέλει νὰ εἴπῃ τοῦτο, ἀλλὰ συμφωνῶν τῷ Ἀναξαγόρᾳ ἐδέχετο δέ τι κατὰς πρῶτον ὃ νοῦς παρήγγειν ἐν τῇ ἀρχεγόνῳ ἀπείρῳ ὅλῃ δίνειν, δι' ἣς ἀπεγωρίσθησαν τὸ θερμὸν καὶ τὸ ψυχρόν, ἐξ αὐτῶν δὲ ἐπειτακ προσῆλθον ἀφ' ἐκυτῶν πάντα τὰ ἀλλα.

Κατὰ τὸν χωρισμὸν τῶν στοιχείων τὸ ὕδωρ συνέρρευσεν εἰς τοὺς κοίλους τόπους ἥμοιούμενον διὸ τῆς γῆς καὶ ἀπετέλεσε τὴν θάλασσαν, μέρος δὲ τοῦ ὑγροῦ διὸ τῆς θερμότητος ἐξατμισθὲν ἀντίλλει πρὸς τὰ δύνων ὡς ἀήρ, ἔτερον δὲ πυκνωθὲν ἀπετέλεσε τὴν γῆν, ἢς μέρη ἀποσπασθέντα εἶδοσαν τὸ εἶναι εἰς τοὺς ἀστέρες. Ή μὲν γῆ σμικρότατον μέρος τοῦ σύμπαντος οὖσα κρατεῖται ὑπὸ τοῦ ἀέρος, ὃ δὲ ἀήρ ὑπὸ τῆς τοῦ πυρὸς περιφορᾶς. Ήδη περὶ τούτων καὶ ὄλλους φυσικῶν διορισμοῖς μικρὸν μόνον ἔχει λίγει τοῦ Ἀναξαγόρου ὁ Ἀρχέλαος.

Καὶ περὶ τῆς γενέσεως τῶν ζῴων ἐδιέκανε καὶ ὁ Ἀρχέλαος ὡς διδάσκαλος αὐτοῦ καὶ οἱ περὶ αὐτὸν δέ τι τὰ ζῷα ἐγεννήθησαν ἀπὸ τῆς ίλίας, δέ τε ἡ γῆ ἦτο θερμὴ καὶ ἐξῆγεν οἰνοει τροφὴν ἵλιον παραπλησίαν γάλακτι. Θερμαινομένης τῆς γῆς ἐν τῷ κάτω μέρει, ἔπου τὸ

Θερμὸν καὶ τὸ φυγρὸν ἐμίσγετο, ἀνεφένοντο τὸ ζῆρα πολλὸν καὶ ἀνόμοια, πάντας ὄμως τὴν αὐτὴν δίσαιτον ἔχοντας καὶ ὅμοιας τρεφόμενος ἐκ τῆς οἰλύος· ἦσαν δὲ ὀλιγοχρόνικ, πᾶσαι δὲ ἡτοῦ ὁ νοῦς ἐμφυτος. "Υστερον δ' ἥρξατο καὶ ἦτο ἐξ ὄλληλων γένεσις καὶ διεκρίθησαν οἱ σύνθητοι ὀπὸ τῶν ἄλλων ζώων, οἵτινες βαθυτάτον καὶ κατ' ὀλίγον ἐσχημάτισαν γόμοντες καὶ τέχνας καὶ πόλεις καὶ ἐν γένει συνέταξαν εὔνομουμένας πολιτείας.

"Οἱ Ἀρχέλαιοι, ὡς εἶπομεν ἥδη, λέγεται ὑπὸ τοῦ Διογένους καὶ τοῦ Σέστου (¹) ὅτι ἡγελήθη καὶ περὶ τὴν ἡθικὴν καὶ ὅτι ἐγένετο διδίδεν οὕτω πρόδρομος τοῦ Σωκράτους καὶ ὅτι ἐφιλοσόφησε περὶ νόμων καὶ περὶ κακῶν καὶ δικίων καὶ ὅτι ἐλεγεν ὅτι τὸ δίκαιον καὶ τὸ αἰσχρὸν δὲν ὑπάρχει φύσαι ὀλλὰ τόπῳ.

"Ισως γνῶμεν τινες αὐτοῦ περὶ ἡθικῶν ζητημάτων ἔδοσαν ἀφορμὴν εἰς τὴν πλάσιν τοῦ μύθου, ὅτι ἐγένετο διδάσκαλος τοῦ Σωκράτους. Οἱ Ἀρχέλαιοι πρῶτοι κατὰ τὸν αὐτὸν Διογένην (Β', 17), εἴπε υφωνῆς γένεσιν τὴν τοῦ ἀέρος πλῆξιν, ὀλλὰ καὶ ὁ Ἀναξαγόρας τὸ αὐτὸν εἶπεν (²).

"ΛΑΛΟΙ ἈΝΑΞΑΓΟΡΕΙΟΙ.

"Ως μαθητὴς τοῦ Ἀναξαγόρου φέρεται πλὴν τοῦ Ἀρχελάου καὶ Μητρόδωρος ὁ Δαρμόφακηνδος (³). Οἱ δὲ σχολιαστὴς τοῦ Ποργίου τοῦ Ηλαίτωνος ὀνομάζει οὐκ ὅρθως Ἀναξαγόρειον καὶ Ηδλον τὸν σοφιστὴν (⁴). Ἐπίσης οὐκ ὅρθως θεωρεῖται ὡς μαθητὴς τοῦ Ἀναξαγόρου ὁ Κλείδημος (⁵). ὁ Θεόφραστος (περὶ αἰσθ. 38) μνημονεύει τὴν περὶ αἰσθήσεως διδασκαλίαν αὐτοῦ ὃς διάφορον τῆς τοῦ Ἀναξαγόρου (⁶). Οἱ Μητρόδωρος μνημονεύεται ὑπὸ τοῦ Ηλαίτωνος (ἐν "Ιωνι 530) ὡς περιώνυμος τοῦ Ομή-

(¹) Διογ. Β', 8, 16. Σέξτ. Μαθ. VII. 14.

(²) Ηλούτ. Ἀρέσκ. Δ', ΙΘ', 6. Σεμπ. προβλ. Η', γ', 3. 7. Ἀριστ. Προβλ. ΙΔ', 33. Καὶ ὁ Ἐριτεδοκλῆς Ηλούτ. Ἀρέσκ. Δ', 1. σ', 1.

(³) Λλεξ. Μετεωρ. 91, 6. Σιμπλ. Φυσ. 257, 6. Διογ. Β', 11.

(⁴) Ηρόλ. Zeller αὐτόθι Ι⁴, 926, 3.

(⁵) Philiippson ὅλη ἀνθρωπίνη 197.

(⁶) Ηρόλ. Zeller αὐτόθι εὑρίσκονται ἐκτενέστερον τὰ περὶ αὐτοῦ.

ρου ἐρμηνευεντής. Ὁ δὲ Τα τι κανός λέγει, ὁ Μητρόδωρος μετάγει τὰ τοῦ Ὀμήρου πάντα εἰς ἀλληγορίαν ἀρνούμενος τὴν ὑπερβολὴν τῶν θεῶν καὶ λέγων αὐτούς «φύσεως ὑπόστασεις καὶ στοιχεῖαν διακοσμήσεις». Καὶ ὁ Πτ. συγχριτὸς μνημονεύει ὅτι τὸν Ἀγαμέμνονα ἡρμηνευεν δὲ Μητρόδωρος ἀλληγορικώς αιλέρχ. Ὁ Σύγχρονος (ἐν Χρον. 1490) λέγει ὅτι οἱ Ἀναξαγόρειοι ἐρμηνεύουσι νοῦν μὲν τὸν Δίκα, τέχνην δὲ τὴν Ἀθηνᾶν καὶ τὸν χειρῶν δόλιον μέντοι ἔργον πολλῆταις Αιθήρη. Ἀλλ' ἡ ἀλληγορικὴ αὕτη ἐρμηνεία τῶν μύθων δεικνύει τὸν Μητρόδωρον συγγενῆ τῶν Σοφιστῶν μελλοντικὴν τοῦ Ἀναξαγόρου.

III. ΠΕΡΙ ΣΟΦΙΣΤΩΝ

§ 28.

Περὶ τῆς γενέσεως καὶ τοῦ χαρακτῆρος τῆς σοφιστικῆς.

Απὸ τῶν μέσων τῆς ἥτης ἐκκτοντκατηρίδος ἥρξαντο ἐμφανίζειναι ἐν τοῖς "Ἴδιαις δόξαι, ὃν ἡ ἐξάπλωσις βιβλίου ἐπήγεγκε μετά τινας δεκαετηρίδας μεταβολὴν εἰς τὸ τρόπουν τοῦ σκέπτεσθαι παρὸς ταῖς ἀνεπτυγμέναις τοῦ λοιποῦ τάξεστι καὶ εἰς τὴν πορείαν τοῦ ἐπιστημονικοῦ βίου. Ἡδὴ τῶν φιλοσοφικῶν θεωριῶν ἡ διεκμάχη καὶ ἡ τύλη, μεθ' ἣς ἀντεπεξήρχοντο αὗται κατὰ τῶν κοινῶν διοξειδῶν, ἵσταν ἀρχοῦσαι νὲ διεγείρωσι τὴν δυσπιστίαν πρὸς τὰς γενομένιας πρὸς ἐπιστημονικὴν τοῦ κύρους ἐξήγησιν ἀποπείρας. Ἀφ' οὗ δὲ πρὸς τούτοις ὁ Παρομενίδης καὶ ὁ Ἰλεάκλειτος, ὁ Ἐρυπεδούλης καὶ ὁ Δημόκριτος διημφεσθήτησαν τὴν ἀλήθειαν τῆς αὐτῆς πίσθιτην γνώσεως, ἐδύναντο γὰρ ἐπακολουθήσωσι γενικότεροι περὶ τῆς γνωστικῆς τοῦ ἀνθρώπου δυνάμεως ἀμφιβολίκι τόσῳ μελλοντικοῦ εὔκολότερον, καὶ οὐδενὶ τῶν φιλοσόφων τούτων ὑλικὴ θεωρία οὐδὲδύλως συνεβάλλοντο πρὸς ἐπιστημονικὴν ἐδραίωσιν τῆς ὑψηλοτέρους ἀληθείας τῆς κατὰ λόγου γνώσεως· καὶ αὐτὸς δ' ὁ Ἀναξαγόρας τὴν περὶ νοῦ θεωρίαν αὐτοῦ δὲν ἐχρησιμοποίησεν εἰς τοῦτο. Ἀλλ' ἔτι μελλοντικήτως ἐδίαζε πρὸς μετατροπὴν τῆς πορείας τῆς ἐπιστημονικῆς δράστεως ἡ γενικὴ τοῦ Ἑλληνικοῦ βίου ἀνάπτυξις. Ὅσωρ δηλούν ὅτι ὑψηλότερον καὶ βαργδαῖοτερον ἀπὸ τῶν Περσικῶν πολέμων προύσθιθεντο ἡ καθολικὴ